

УДК 378.016

DOI <https://doi.org/10.24919/2308-4863/51-93>**Алла МОРЕНЦОВА,**

orcid.org/0000-0002-7563-3641

викладач кафедри англійської мови технічного спрямування № 1

Національного технічного університету України

«Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського»

(Київ, Україна) morentsova@i.ua

САМОРЕГУЛЬОВАНЕ НАВЧАННЯ У ЗАКЛАДАХ ВИЩОЇ ОСВІТИ

Метою даної роботи є визначення та опис стратегій саморегульованого навчання студентів вищих навчальних закладів для обґрунтування впровадження саморегульованого навчання в навчальний процес. Констатується, що за останні роки потреби, цілі та результати діяльності студентів університету змінилися. Також суттєво змінилися вимоги до вищої освіти. Сучасні економічні та соціально-демографічні фактори вимагають від людей вміння діяти у складних ситуаціях, шукати нові підходи і приймати відповідні рішення. Вища освіта повинна забезпечувати різноманітні можливості для творчого мислення, багаті за формою та тематикою. У цих рамках відбувається експериментування із сучасними формами навчання. Незважаючи на те, що саморегульоване навчання викликає інтерес протягом тривалого часу, саморегульовані моделі навчання залишаються значною мірою недослідженими. На сьогодні зроблено лише перші орієнтовні кроки до визначення найкращих практик використання стратегій саморегульованого навчання. Очевидно, що студенти, які ефективно саморегульовано навчаються, здатні визначати цілі, вибирати відповідні стратегії, планувати свій час, систематизувати та розставляти пріоритети серед навчальних матеріалів та інформації. Належний зворотній зв'язок з викладачами, керівна роль викладача і взаємодія в колективі допомагають студентам досягати успіху у виконанні навчальних завдань. Наявні результати дослідження підтверджують, що студенти, які використовують саморегульоване навчання, демонструють підвищену самоефективність та самовизначення. Викладачі чинять вирішальний вплив на розвиток відповідальності, продуктивності та соціальних навичок молоді. Зазначається, що саморегульована структура навчання може застосовуватись, щоб визначати конкретні підходи студентів до навчальних завдань і направляти студентів у прийнятті більш ефективних стратегій і тактик навчання. Враховуючи потенційні переваги, ми рекомендуємо викладачам та науковцям, які працюють в галузі освіти підтримувати впровадження саморегульованого навчання, щоб потенційно покращити навчання студентів.

Ключові слова: навчальна програма, саморегульоване навчання, самореалізація, академічна суворість, вміння вчитись.

Alla MORENTSOVA,

orcid.org/0000-0002-7563-3641

Lecturer at the Technical English Department № 1

National Technical University of Ukraine "Igor Sikorsky Kyiv Polytechnic Institute"

(Kyiv, Ukraine) morentsova@i.ua

SELF-REGULATED LEARNING IN INSTITUTIONS OF HIGHER EDUCATION

The purpose of this paper is to identify and describe strategies of the self-regulated learning framework for students to justify the implementation of self-regulated learning into the educational process. Nowadays, traditional lectures classrooms do not have the necessary effectiveness. The needs, goals, and performance of university students have changed over the past few years. Also in recent years, the requirements for higher education have changed significantly. Economic and socio-demographic factors require individuals to act sustainably in complex situations, to explore new approaches and to participate in socio-political actions. Modern high education should provide various opportunities for creative thinking that are rich in form and subject matter. In this framework, experimentation with modern forms of teaching is taking place. Despite the fact that self-regulated learning has been of interest for a long time, self-regulated models of learning have remained largely unexamined. For today only the first tentative steps toward identifying best practices in self-regulated learning strategy use have been undertaken. It's obvious that effective self-regulated students actively set goals, decide on appropriate strategies, plan their time, organize and prioritize materials and information. Receiving feedback from the lecturer in the classroom, lecturer guidance, and classroom interaction between students and collaborative participation help them succeed in the performance of educational tasks. Available research results confirm that students using self-regulated learning demonstrate increased self-efficacy and self-determination. Educators and lecturers have the opportunity to decisively influence the development of young people's responsibility, performance and social skills. Lecturers can use a self-regulated learning structure to identify specific student approaches to study assignments and guide students in adopting more effective learning strategies and tactics. Given the potential benefits, we recommend educators and education researchers alike to support the implementation self-regulated learning to potentially improve student learning.

Key words: curriculum, self-regulated learning, self-realization, academic strictness, learning ability.

Постановка проблеми. Сучасний світ відзначається чимдуж зростаючим ускладненням суспільних відносин і зв'язків. Наявність відкритих джерел інформації, демократія та глобалізація разом з розширенням світогляду, зростанням поінформованості та загальної ерудиції людей, сприяють усвідомленню ними зростання комплексів проблем і ситуацій, пов'язаних з життєвими інтересами. Від сучасної людини вимагається чимала гнучкість, розвинені розумові здібності та самоконтроль. Складні задачі, які доводиться постійно вирішувати, змушують людей об'єднуватись заради досягнення спільної мети, заради прийняття колективних рішень, які неможливо прийняти поодиночці. Постійно зростаюче інформаційне перевантаження, швидкоплинність процесів сучасного світу викликають у непідготовленої людини відчуття незахищеності та невизначеності. Навчально-виховна діяльність закладів освіти повинна сприяти здобуттю студентами освіти, формуванню зацікавленості у професійній діяльності та заохочувати їх до самопізнання та самореалізації. Адже за оцінками деяких прогнозів, 65% сьогоденних студентів працюватимуть на таких робочих місцях, яких сьогодні просто не існує (Михайленко та ін., 2016). Вже натеper, у зв'язку з працевлаштуванням вчорашні студенти відзначають, що більшість складнощів під час пошуку ними роботи пов'язані з відсутністю відповідного досвіду роботи, а також з недостатнім рівнем знань та навичок (EY Ukraine, 2020). Тому сьогодні на перший план виступають інноваційні, особистісно орієнтовані методи та технології навчання та виховання.

Аналіз основних досліджень і публікацій. Тема саморегульованого навчання, у тому числі, в контексті вищих навчальних закладів, з огляду на розширення варіантів освітніх технологій почала розглядатись досить недавно. Дослідження саморегуляції навчальної діяльності в сучасному значенні цієї проблематики розпочались у 80-90-х роках минулого століття (Балашов, 2020:70). Дослідженням розвитку саморегульованого навчання студентів, зокрема саморегуляцією навчальної діяльності приділяють увагу у своїх роботах як вітчизняні (Зайцева-Чіпак Н. О., Саприкіна М. А., Гондюл О. Д., Пехота О. М., Балашов Е.М., Кириченко Т.В., Бех І.Д., Гриньова М.В., Евдокимов О.В., Нісімчук А.О., Падалка О.С., Шпак В.Т., Приходько В.М., Слєпкань З.І. та ін.), так і зарубіжні (Perry N. E., Phillips L., Hutchinson L., Effeney G., Carroll A., Bahr N., Lukes L.A., Jones J.P., McConnell D.A. та ін.) науковці та викладачі. Балашов Е.М. вказує на відсутність

натепер достатньо чіткого визначення поняття «навчальної саморегуляції студентів». Балашов Е.М. констатує відсутність представленого на розгляд широкого загалу системного бачення щодо «структури, механізмів формування, психологічних засобів забезпечення та інтегративної діагностики ефективності саморегульованого навчання студентів» (Балашов, 2020:25). Михайліченко М.В. та Рудик Я.М. у своїй роботі висловлюють думку, що студента слід розглядати як «суб'єкта самоактуалізації, самовираження й самореалізації» (Михайліченко та ін., 2016:81). Вони нагадують про необхідність використання особистісно орієнтованих педагогічних технологій, що вже існують або тільки розробляються. Автори роблять висновок, що проблему нерозв'язності професійних труднощів допомагає вирішити самосвідомість продуктивності своєї діяльності, професійних здатностей (Михайліченко та ін., 2016:213). Про необхідність розвитку когнітивних та метакогнітивних навичок, які охоплюють критичне мислення, творче мислення, вміння вчитися та саморегуляцію, з огляду на інтенсифікацію довкола змін різнопланового характеру та поглиблення глобалізаційних процесів нагадують Зайцева-Чіпак Н. О. та ін. у виконаному дослідженні, метою якого було виявлення трендів на ринку праці до 2030 року (Зайцева та ін., 2021). Авторки дослідження наголошують про важливість знання глобальних трендів для збереження конкурентоздатності, розуміння можливих відповідних наслідків і необхідність «діяти на випередження з метою мінімізації ризиків майбутнього» (Зайцева та ін., 2021:8). Крім того вони акцентують на тому, що «найважливішою навичкою 2030 буде вміння вчитись» (Зайцева та ін., 2021:10).

Можна вважати очевидною такою умову успішного навчання як самостійна робота, яка належним чином організована та здійснюється систематично, причому таким чином, щоб у студента сформувалась звичка вчитись. Розробка методик формування умінь студентів вчитися залишається актуальною темою. З огляду на вищезазначене, такий підхід до навчання, як саморегульоване навчання викликає особливе зацікавлення, зокрема, завдяки тому, що він сприяє формуванню як вміння вчитись, так і відповідної звички до самостійної роботи.

Мета статті. Мета статті полягає в обґрунтуванні впровадження в освітній процес саморегульованого навчання. Для цього вивчались вже опубліковані роботи за цією темою, також у статті розглядаються результати двох відповідних опитувань. При дослідженні теми був

використаний комплекс теоретичних методів, зокрема такі методи, як аналіз, узагальнення та систематизація.

Виклад основного матеріалу дослідження. Напрямок освітньої політики в галузі вищої освіти, якому на сьогодні приділяється особлива увага, є необхідність переорієнтування всієї вищої освіти, крім академічної, яка стосується фундаментальних наук, на потреби ринку праці. Випускники вузів повинні мати достатню підготовку, щоб заступити до виконання службових обов'язків на робочому місці без додаткового навчання. Проте констатується, що навчальні плани та програми інститутів та університетів досить часто відрізняються від вимог ринку праці. Отже особливого значення набуває особиста відповідальність студента за власний процес навчання. Йдеться, зокрема, про розвиток у студентів навичок саморегулювання навчання та вміння вчитись. Щоб скоротити розрив між компетенціями, які студенти отримують в університеті та тим, що вимагатиметься від них на реальній роботі, студент має навчитись самостійно визначати рівень необхідний йому знань, умінь та навичок. Слід прагнути до розвитку в молоді навичок майбутнього. З огляду на вищезазначене, роль викладача може бути замінена на роль «ментора/коуча» (Зайцева та ін., 2021:8). Отже акцент має бути зміщено на виховання навичок, які робитимуть молодь більш адаптивною і здатною до саморозвитку.

Від сучасного студента очікують вміння планувати та самостійно здійснювати навчально-пізнавальну діяльність, проте, зрозуміло, такі вміння не прийдуть нізвідки. Тому в процес підготовки майбутніх фахівців слід впроваджувати навчання за принципі саморегульованого навчання за умов активної взаємодії студентів та викладачів та на базі сучасних інформаційних і комунікаційних технологій. Гриньова М.В. називає наступні принципи формування саморегуляції: принципи етапності, усвідомленої перспективи, паритетності, розвиваючого навчання, наступності, методу діяльності, гнучкості, модульного навчання (Гриньова, 2008). За визначенням Баррі Дж. Ціммермана, одного з перших дослідників, що присвятили свої роботи дослідженню та теорії саморегульованого навчання, на відміну від показників розумових здібностей або навичок академічної успішності, саморегульоване навчання відноситься до самокерованих процесів і переконань у собі, які дозволяють студентам перетворити свої розумові здібності, такі як вербальні здібності, у навички академічної успішності (Zimmermann, 2008:167). Цей процес відбувається, коли ціле-

спрямовані дії та процеси студента спрямовані на набуття інформації або навичок навчання спрямовувати час і енергію на найпродуктивніші способи навчання, таким чином, що навчання призведе до більш ефективного та корисного навчання, що, у свою чергу, сприятиме підвищенню самоефективності та мотивації. Головним, особливо для студентів першого покоління та тих, хто не має досвіду академічної суворості, є навчання розмірковування про власний процес навчання. Це не завжди є природним для більшості студентів, і саме тут правильний підхід викладача може буквально змінити хід життя студента. Під терміном «академічна суворість» мається на увазі встановлення певного стандарту для студентів, забезпечення методами навчання та підтримки з подальшою демонстрацією їх досягнень.

Саморегульоване навчання покладає відповідальність за своє навчання та прогрес безпосередньо на студента. Саморегульоване навчання становить циклічний процес, який включає планування завдання, контроль за його виконанням та аналіз отриманого результату. Такий процес багаторазово повторюється, надаючи змогу використовувати напрацьований досвід, щоб належним чином підготуватися до наступного завдання. Аналіз отриманого результату та самооцінка становлять заключну і важливу частину завдання. Розвиток культури розглядання помилок як можливостей для навчання теж має важливе значення. Корисним є набуття вміння усвідомити межі власних знань шляхом пригадування, практики та розширення, залежно від характеру мети. Також важливим є покращення навичок управління власним часом, розуміння раціональних підходів до його розподілу.

Необхідно забезпечити зворотній зв'язок з викладачем для корекції та змін стратегій навчання та напрямків докладання зусиль. Саме під час обговорювання з викладачем можна з'ясувати, чому певні стратегії не працюють, чому інші стратегії можуть бути ефективнішими. Зацікавлене та доброзичливе ставлення викладача під час обговорювань із студентами їх індивідуальних навчальних планів допоможе останнім подолати можливі невдачі у навчанні, підтримати мотивацію, посилити емоційну стійкість, виявити слабкі місця, виховати у студентів почуття ефективності. Завдяки відповідній педагогічній майстерності, справжній педагог здатний змусити студентів повірити в себе, в те, що вони мають здібності, які дозволять їм досягти того, чого вони шукають. Адже як зазначає відомий канадський і американський науковець Альберт Бандура, зіткнувшись із труднощами, «люди, які серйозно сумніваються

у своїх здібностях, послаблюють свої зусилля або взагалі здаються, тоді як ті, хто має сильне почуття ефективності, докладають більше зусиль, щоб впоратися з труднощами» (Bandura, 1982). Переконали підвищення самоефективності змушує студентів докласти достатньо зусиль, щоб досягти успіху, в результаті це сприяє розвитку навичок і почуття особистої ефективності. Бандура А. ввів окреме поняття самоефективності. За його визначенням, це переконання людини в тому, що у складній ситуації він, завдяки вірі в ефективність власних дій, зможе діяти активно (Bandura, 1982). Перрі Н. Е., Філліпс Л., і Хатчінсон Л. вказували, що почуття самоефективності сприяє підвищенню самооцінки (Petty та ін., 2006:241). Процес, через який у людини розвивається інтерес до діяльності, у якій їй початково не вистачає навичок, інтересу і самоефективності, є питанням певної важливості. Для заохочення таких змін слід широко використовувати позитивні стимули (Bandura, 1982:133). Набуття знань та навичок, що дозволяють відповідати особистим стандартам якості, сприяє підвищенню інтересу та впевненому відчуттю особистої ефективності. Успіх у досягненні бажаних результатів допомагає підтверджувати наявні компетенції.

Щодо необхідності досліджувати стилі навчання студентів та безпосередньо саморегульоване навчання у 2020 було проведено опитування на Інтернет-ресурсі Quora. Підсумовуючи наведені цим ресурсом відповіді, можна зробити висновок, що більшість опитаних висловила схвалення щодо дослідження саморегульованого навчання, адже «якщо ми краще розуміємо, як люди навчаються, ми зможемо зробити навчання ефективнішим та ефективнішим» (Quora, 2020). Опитані викладачі та педагоги майже однотайно висловились, що чим більше вони знатимуть про «стиль навчання» окремої людини, тим ефективніше вони зможуть навчати цю людину. Проте певна кількість опитаних має іншу думку. Наприклад, було зауважено, що в ході деяких експериментів, коли студентам дозволили навчатися бажаним ним способом, це насправді не підвищило їхню ефективність навчання, отже певні

уподобання студентів «не мають жодного відношення до того, наскільки добре вони насправді вивчають предмет» (Quora, 2020).

В іншому опитуванні Quora з'ясувалося, чи ефективне саморегульоване навчання (Quora, 2021). І тут переважна більшість опитаних висловила за підтверджену ефективність такого підходу до навчання, але з певними уточненнями. Зокрема, було висловлено думку, що речі, які людина вивчає самостійно, за власним планом та під власним контролем, запам'ятовуються набагато довше. Більшість погоджується, що самонавчання за відсутності хороших викладачів є найефективнішим інструментом лише для певних навичок. В іншому випадку «немає нічого кращого за відмінного інструктора, який структуровано навчає вас предмету або навичку» (Quora, 2021).

Отже за результатами опитувань ми бачимо, що саморегульоване навчання, у тому числі, в контексті вищих навчальних закладів, є виправданим лише за умов підтримки студентів з боку досвідчених викладачів. Як зазначають Михайліченко М.В. і Рудик Я.М., при впровадженні такого навчання повинні дотримуватися належна послідовність та динаміка «від максимальної допомоги педагога студентам під час вирішення навчальних завдань до поступового зростання їх власної активності, до повної саморегуляції в навчанні.» (Михайліченко та ін., 2016:82).

Висновки з даного дослідження. За результатами ознайомлення з теоретичними джерелами, роботами фахівців, присвяченими питанням саморегульованого навчання, а також користуючись матеріалами двох нещодавно проведених опитувань можна зробити наступні висновки. Такий навчальний процес як саморегульоване навчання, безумовно, займатиме належне місце в системі вищої освіти. Проте його широке застосування на практиці потребує додаткових досліджень та опитувань, адаптації особистісно орієнтованих навчальних програм, підготовки кваліфікованого викладацького складу. Темою майбутнього дослідження може бути проведення опитування серед студентів факультету з метою з'ясування їх думок щодо перспектив саморегульованого навчання.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Балашов Е. М. Метакогнітивний моніторинг саморегульованого навчання студентів: автореф. дис. ... д-ра психол. наук: 19.00.07. 2020. 43 с.
2. Гриньова М. В. Саморегуляція. Навчально-методичний посібник. Полтава: АСМІ. 2008. 268 с.
3. Зайцева-Чіпак Н. О., Саприкіна М. А., Гондюл О. Д. Дослідження: Future of work 2030. Як підготуватись до змін в Україні. Career Hub. 2021. 124 с. URL: <https://careerhub.in.ua/future-of-work-in-ukraine-2030>/<https://careerhub.in.ua/wp-content/uploads/2021/07/Future-of-Work-research-Ukr.pdf> (дата звернення: 20.05.2022).
4. Михайленко Е., Блейон Т. Постиндустриальное образование: куда идем? *Зеркало недели*. 2016. № 43-44.
5. Михайліченко М. В., Рудик Я. М. Освітні технології: навчальний посібник. К.: ЦП «КОМПРИНТ». 2016. 583 с.

6. Пехота О. М. Особистісно орієнтована освіта і технології. *Наукові праці МФ НаУКМА*. Т. VII. Миколаїв. 2000. С. 26-28.
7. Bandura A. Self-Efficacy Mechanism in Human Agency. *American Psychologist*. 1982. Vol. 37, pp. 122-147.
8. EY Ukraine. Best Employer Survey 2019: чого студенти очікують від роботи? (9 квітня 2020). URL: <https://go.ey.com/2VknGle> (дата звернення: 20.05.2022).
9. Perry, N. E., Phillips, L., & Hutchinson, L. Mentoring Student Teachers to Support Self-Regulated Learning. *The Elementary School Journal*. 2006, pp. 237-254.
10. Quora. Is self regulated learning effective? 2021. URL: <https://www.quora.com/Is-self-regulated-learning-effective> (дата звернення: 20.05.2022).
11. Quora. Why do we need to do research of students' learning styles and self-regulated learning? 2020. URL: <https://www.quora.com/Why-do-we-need-to-do-research-of-students-learning-styles-and-self-regulated-learning> (дата звернення: 20.05.2022).
12. Zimmermann B. J. Investigating Self-Regulation and Motivation: Historical Background, Methodological Developments, and Future Prospects. *American Educational Research Journal*. 2008. 45 (1), pp. 166–183.

REFERENCES

1. Balashov E. M. Metakohnityvnyi monitorynh samorehulovanoho navchannia studentiv [Metacognitive monitoring of self-regulated student learning]: author's ref. dis. ... Dr. Psychol. Science: 19.00.07. 2020. 43 p. [in Ukrainian].
2. Hrynova M. V. Samorehuliatyia. Navchalno-metodychnyi posibnyk [Self-regulation. Educational and methodical manual]. Poltava: ASMI. 2008. 268 p. [in Ukrainian].
3. Zaitseva-Chipak N. O., Saprykina M. A., Hondiul O. D. Doslidzhennia: Future of work 2030. Yak pidhotuvaty do zmin v Ukraini. Career Hub [Research: Future of work 2030. How to prepare for change in Ukraine. Career Hub]. 2021. 124 p. URL: <https://careerhub.in.ua/future-of-work-in-ukraine-2030/https://careerhub.in.ua/wp-content/uploads/2021/07/Future-of-Work-research-Ukr.pdf> (accessed 20 May 2022). [in Ukrainian].
4. Mikhaylenko E., Bleyon T. Postindustrial'noe obrazovanie: kuda idem? [Post-industrial education: where are we going?]. *Zerkalo nedeli*. 2016. Vol. 43-44. [in Russian].
5. Mykhailichenko M. V., Rudyk Ya. M. Osvitni tekhnolohii: navchalnyi posibnyk [Educational technologies: textbook]. K.: PC "KOMPRYNT". 2016. 583 p. [in Ukrainian].
6. Piekhota O. M. Osobystisno oriientovana osvita i tekhnolohii [Personally oriented education and technology]. *Naukovi pratsi MF NaUKMA*. Vol. VII. Mykolayiv. 2000, pp. 26-28. [in Ukrainian].
7. Bandura A. Self-Efficacy Mechanism in Human Agency. *American Psychologist*. 1982. Vol. 37, pp. 122-147.
8. EY Ukraine. Best Employer Survey 2019: choho studenty ochikuiut vid roboty? [Best Employer Survey 2019: what do students expect from work?]. (April 9, 2020). URL: <https://go.ey.com/2VknGle> (accessed 20 May 2022). [in Ukrainian].
9. Perry, N. E., Phillips, L., & Hutchinson, L. Mentoring Student Teachers to Support Self-Regulated Learning. *The Elementary School Journal*. 2006, pp. 237-254.
10. Quora. Is self regulated learning effective? 2021. URL: <https://www.quora.com/Is-self-regulated-learning-effective> (accessed 20 May 2022).
11. Quora. Why do we need to do research of students' learning styles and self-regulated learning? 2020. URL: <https://www.quora.com/Why-do-we-need-to-do-research-of-students-learning-styles-and-self-regulated-learning> (accessed 20 May 2022).
12. Zimmermann B. J. Investigating Self-Regulation and Motivation: Historical Background, Methodological Developments, and Future Prospects. *American Educational Research Journal*. 2008. 45 (1), pp. 166–183.